

ТЕМА НОМЕРА:

МІЖНАРОДНЕ ТОРГОВЕ ПРАВО /
ЗАКОНОДАВСТВО СОТ / МИТНЕ ПРАВОУгоди про вільну торгівлю:
додаткові переваги для бізнесу?!

Загальний огляд угод про вільну торгівлю, стороною яких є Україна

✎ **Наталія МИКОЛЬСЬКА**,
Старший юрист, керівник
практики міжнародної торгівлі,
ЮФ «Саєнко Харенко»
✎ **Анжела МАХІНОВА**,
Юрист, ЮФ «Саєнко Харенко»

Наталія Микольська

Старший юрист,
керівник практики
міжнародної торгівлі,
ЮФ «Саєнко Харенко»

Анжела Махінова

Юрист,
ЮФ «Саєнко
Харенко»

Угоди про регіональну торгівлю вже стали невід'ємною складовою міжнародної торгівлі – чого варті тільки такі загальновідомі приклади, як Європейський Союз, НАФТА, МЕРКУСОР. Це також підтверджується офіційною статистикою СОТ: станом на 15.11.2011 р. у рамках ГАТТ/СОТ було нотифіковано понад 505 угод про регіональну торгівлю, чинними є 211 угод, 90% з яких складають угоди про вільну торгівлю і 10% – митні союзи. За оцінками експертів, зважаючи на кількість переговорів, започаткованих різними країнами, найближчим часом і надалі спостерігатиметься тенденція подальшого зростання кількості таких угод.

Україна також не стоїть осторонь процесів регіональної лібералізації торгівлі, і останнім часом є дуже активно в напрямку погодження відповідних угод. При цьому Україна не входить до жодного митного союзу та не веде переговорів щодо цього. Зважаючи на це, у рамках цієї статті ми хотіли б зупинитися на загальному огляді угод про вільну торгівлю, стороною яких є Україна та які плануються укласти найближчим часом, а також на перевагах, які ці угоди можуть мати для бізнесу.

Чинні угоди про вільну торгівлю

Перші угоди про вільну торгівлю (далі – угода про ВТ) Україна уклала з пострадянськими країнами. Зокрема, у 1994 р. у рамках СНД було укладено Угоду про створення зони вільної торгівлі (змінена в 1999 р.). Також у переважній більшості в період 1994–1998 рр. окремі угоди про

ВТ було укладено майже з усіма пострадянськими країнами, а саме: з Росією, Туркменістаном, Узбекистаном, Молдовою, Азербайджаном, Вірменією, Грузією, Казахстаном, Киргизією, Таджикистаном, Білоруссю. Що цікаво, слідом за країнами СНД у 2001 р. угоду про ВТ було укладено з Македонією.

Потрібно звернути увагу, що Україна також уклала угоди про ВТ з Латвією, Литвою та Естонією. Однак ці угоди втратили чинність після приєднання зазначених країн до ЄС.

Знакові події 2011 року для лібералізації регіональної торгівлі

Загалом 2011 рік був досить плідним для України у сфері регіональної лібералізації торгівлі.

Угода про ВТ з країнами ЄАВТ Нарешті в грудні 2011 р. Україна ратифікувала Угоду про вільну торгівлю з державами Європейської асоціації вільної торгівлі (ЄАВТ), що об'єднує Ісландію, Ліхтенштейн, Норвегію та Швейцарію, а також двосторонні угоди про сільське господарство з Норвегією, Ісландією та Швейцарією, які визначають спеціальний режим для сільськогосподарських товарів (Закон № 4091-VI), підписані ще 24.06.2010 р.

Зазначена угода про ВТ є угодою «нового покоління», оскільки на відміну від своїх «попередниць» вона не тільки набагато ширше регулює питання торгівлі товарами, а й детально регулює питання торгівлі послугами, здійснення інвестицій, захисту інтелектуальної власності, державних закупівель, конкуренції тощо. Вказана угода також передба-

чає спеціальні процедури вирішення спорів та примусові механізми виконання відповідних зобов'язань.

Нова угода про ВТ з країнами СНД

Ще однією важливою подією у сфері поглиблення регіональної торгівлі для України стало підписання у жовтні 2011 р. нової Угоди про вільну торгівлю країнами – членами СНД, яка після вступу в силу замінить чинні двосторонні угоди про ВТ з пострадянськими країнами. Зараз дана угода очікує на ратифікацію.

Позитивним, на нашу думку, є те, що нова угода «адаптована» до вимог СОТ (скоріше за все, це пов'язано зі вступом Росії до СОТ та з задекларованими намірами інших членів СНД, які ще не є членами СОТ, приєднатись до цієї організації). Також урегульовано питання застосування заходів торговельного захисту, технічних регламентів, стандартів, процедур оцінки відповідності, фітосанітарних та санітарних заходів, передбачено процедуру вирішення спорів, чітко визначено винятки з режиму вільної торгівлі.

До недоліків же зазначеної угоди можна віднести те, що вона обмежується лише торгівлею товарами (щоправда, відповідно до публічних заяв найближчим часом планується укладення окремої угоди про торгівлю послугами в рамках СНД). Окрім того, вказана угода передбачає значну кількість винятків з режиму вільної торгівлі. Так, винятки застосовуватимуться щодо імпорту з України сигарет до Вірменії, цукру до Білорусі, Казахстану, Молдови, Росії, горілки до Казахстану, спирту етилового

до Молдови тощо. На додаток, залишиться й багато експортних мит. Зокрема, Україна застосуватиме такі мита до насіння соняшника, ферославів, брухту металів тощо.

Угода про ВТ з Чорногорією

У листопаді 2011 р. було підписано Угоду про вільну торгівлю між Україною та Чорногорією, яка стосується і товарів, і послуг. Дана угода очікує на ратифікацію.

Угода про ВТ з ЄС

Найбільш очікуваною і відомою є угода про ВТ з Європейським Союзом. У грудні 2011 р. за результатами 15-го саміту Україна – ЄС було офіційно оголошено про завершення переговорів України та ЄС щодо Угоди про асоціацію, складовою якої є угода про ВТ, та про наміри обох країн прискорити підготовку тексту угоди до парафування. Відповідно до публічно наявної інформації сторони планують завершити всі необхідні процедури для набрання угодою чинності до кінця 2012 року (найпізніше).

Інші угоди про ВТ

Відповідно до офіційної інформації Міністерства економічного розвитку та торгівлі України на даний час тривають переговори щодо укладення угод про вільну торгівлю із Сінгапуром, Туреччиною, Канадою, Сербією, Сирією, Ізраїлем, Марокко, Мексикою, Алжиром та з низкою інших країн.

Можливі переваги для бізнесу

Як показує наш досвід, на превеликий жаль, бізнес не приділяє достатньої уваги можливим перевагам, які передбачають або можуть дати йому угоди про ВТ. Можливо, це пов'язано з тим, що угоди про ВТ «старого покоління», укладені з пострадянськими країнами, на практиці не завжди працювали.

Разом з цим, угоди про ВТ (насамперед «нового поко-

ління») важливі для бізнесу, оскільки вони передбачають додаткові переваги/преференції порівняно з конкурентами з інших держав, з якими таких угод не укладено. Як правило, в переважній більшості угоди про ВТ:

- скасовують мита та еквівалентні миту податки і збори, а також кількісні обмеження, застосовувані до імпорту та експорту товарів (окрім чітко передбачених винятків з режиму ВТ);
- встановлюють національний режим для імпортованих товарів (тобто такі товари не обкладаються прямо чи побічно податками та зборами в розмірі, що перевищує їхній рівень для національних товарів);
- гарантують свободу транзиту;
- встановлюють зобов'язання країн максимально гармонізувати технічні та інші спеціальні вимоги до товарів, митні процедури для максимального спрощення імпорту/експорту товарів;
- запроваджують додаткові процесуальні гарантії у разі застосування заходів торговельного захисту, а також в окремих випадках забороняють застосовувати такі заходи тощо.

Винятки з режиму ВТ

Надважливим є те, що всі угоди про ВТ передбачають «загальні» та «спеціальні» винятки з преференційного режиму (тобто товари та/чи послуги, до яких вказані вище преференції не застосовуються).

Серед «загальних» винятків можна назвати винятки, пов'язані із захистом життя і здоров'я людей, тварин та рослин; національної безпеки; захистом інтелектуальної власності; із торгівлею зброєю тощо. Що стосується «спеціальних» винятків, вони погоджуються країнами шляхом двосторонніх переговорів і, як правило, закріплюються у додатках/протоко-

лах до угод про ВТ і стосуються «чутливих» національних товарів та/чи індустрій.

Наприклад, угода про ВТ з державами ЄАВТ виключає з режиму ВТ казеїни та інші похідні продукти з казеїну; казеїнові клеї; стеаринову кислоту; олеїнову кислоту, що імпортується до Норвегії, Ліхтенштейну, Швейцарії тощо; а також ефірні олії цитрусових плодів; свиней; кіз або козенят; сировину хутрову; бавовну, що імпортується до України. Що стосується послуг, то Україна встановила низку обмежень щодо надання нотаріальних, аудиторських, медичних, освітніх послуг, послуг зі страхування на території України тощо. У свою чергу, Норвегія, Ліхтенштейн, Швейцарія встановили окремі обмеження щодо надання послуг на території кожної з країн, наприклад, Швейцарія встановила низку обмежень щодо послуг патентних повірних, аудиторських, інженерних послуг тощо.

Угода про ВТ у рамках СНД передбачає погодження винятків у двосторонньому порядку в окремих протоколах до двосторонніх угод про ВТ. У силу зазначеного практика застосування винятків у відносинах з пострадянськими країнами є досить «безсистемною». Так, з окремими країнами таких винятків не було взагалі, наприклад, з Вірменією, Азербайджаном. З низкою країн – такі винятки передбачалися численними додатками/протоколами до угод про ВТ і поступово скасовувалися, наприклад, з Росією, Білоруссю, Грузією. Разом з цим, уряд України неодноразово «в односторонньому порядку» продовжував дію окремих винятків своїми постановами, наприклад, щодо Молдови, Македонії, Росії (наприклад, Постанова Кабінету Міністрів України «Про зміну

строку скасування вилучення цукру білого з режиму вільної торгівлі з Російською Федерацією» від 28.01.2009 р. № 38).

Умови застосування преференцій, передбачених угодами про ВТ

Разом з цим, слід розуміти і пам'ятати, що застосування зазначених преференцій не є «автоматичним», а можливе лише за дотримання наступних умов:

- товар повинен походити з території країни, яка є стороною відповідної угоди про ВТ.

Усі угоди про ВТ передбачають детальні правила визначення та підтвердження країни походження товару. Зокрема, якщо йдеться про країни СНД, походження товару визначається відповідно до Угоди про правила визначення країни походження товарів в СНД і підтверджується сертифікатом СТ-1; для Македонії – походження товару визначається відповідно до Протоколу С «Про визначення правил країни походження товарів та методи адміністративного співробітництва» та підтверджується сертифікатом EUR-1; для країн ЄАВТ – походження товару визначається відповідно до Протоколу про правила визначення походження та підтверджується сертифікатами EUR-1, EUR-MED, декларацією інвойсом тощо.

- товари повинні транспортуватися прямо між країнами, що є сторонами відповідної угоди про ВТ.

Разом з цим, угоди про ВТ можуть передбачати певні винятки з цього правила. Зокрема, коли товар переміщується територіями третіх країн, знаходячись під постійним митним контролем, документально підтвердженим відповідними митними органами країни, і при цьому товар перебуває в незмінному стані тощо.

- окремі угоди про ВТ (наприклад, угода про ВТ у рамках СНД) передбачають також додаткову вимогу, а саме: товар вивозиться/ввозиться на підставі договору між резидентами країн – учасницями угоди про ВТ. У такому випадку детальні правила встановлення статусу резидента передбачаються в угодах про ВТ.

«Національні особливості» застосування преференційного режиму

Окрім зазначеного, компаніям слід також урахувувати практику застосування преференційного режиму митними органами держави, куди імпортується товар. Наприклад, вимоги до «правильності» оформлення тих чи інших документів (у тому числі, проставлення печаток/штампів у введених для цього графах, їх чіткість/ідентифікованість, «ставлення» до помилки, опечаток та їх «вплив» на дійсність документів тощо).

Цікавими є «національні особливості» застосування преференційного режиму митними органами України, а саме – їхнє «небажання» застосовувати преференційні режими, передбачені чинними угодами про ВТ України.

Показовим у цьому відношенні може бути випадок з нашої останньої практики. При імпорті товару митні органи відмовилися визнавати сертифікат про походження дійсним на формальних підставах. Зважаючи на те, що імпортований товар був необхідним для забезпечення безперервності виробничого процесу, український імпортер товару змушений був оформити товар із застосуванням повної ставки мита (тобто без преференцій, передбачених відповідною угодою про ВТ). Після отримання нового сертифіката

про походження з урахуванням «побажань» українських митників, імпортер звернувся до митних органів із вимогою відновити режим ВТ та повернути сплачене мито на основі такого нового сертифіката, керуючись ст. 284 Митного кодексу України та підзаконними актами, які прямо регулюють дане питання. Однак митні органи відмовили у відновленні режиму ВТ та поверненні сплаченого мита, мотивуючи це тим, що відповідна угода про ВТ прямо не передбачає можливості такого відновлення, при цьому «проігнорувавши» норми українського законодавства.

Дійсно, окремі угоди про ВТ прямо передбачають можливість відновлення режиму ВТ (наприклад, Угода про правила визначення країни походження товарів у СНД прямо передбачає: «режим вільної торгівлі відновлюватися за умови одержання належного посвідчення про їхнє походження (надання сертифіката форми СТ-1...) до закінчення 12 місяців з дня реєстрації митної декларації в країні ввезення (крім випадків фальсифікації сертифіката форми СТ-1)»), тоді як інші угоди таких положень не містять (зокрема, угоди про ВТ з Македонією, країнами ЄАВТ). Однак, на наше глибоке переконання, це не означає, що останні угоди уклалися з наміром щодо неможливості відновлення режиму ВТ. Хоча, звичайно, крапку в цьому питанні повинен поставити лише суд. На жаль, імпортер вирішив не оскаржувати зазначене, на нашу думку, досить спірне, рішення митних органів...

Зважаючи на вказані «особливості» та практичні вимоги щодо «правильності» оформлення тих чи інших документів, корисним може бути налагодження механізму попереднього погодження проектів сертифіка-

тів про походження з митними органами.

Окрім того, як показує наш досвід, компаніям слід також подбати про налагодження оперативного реагування митних органів країни походження товару на запити митних органів України щодо дійсності сертифікатів про походження (особливо у випадках, коли відповідно до угоди про ВТ перевірку таких сертифікатів здійснює митний орган країни-експортера (як наприклад, передбачено в угоді з Македонією, країнами ЄАВТ). Зокрема, досить часто такі процедури погодження розтягуються на декілька місяців, що аж ніяк не на користь бізнесу, а тому корисним може бути запровадження механізму обміну між митними органами електронними повідомленнями тощо.

Висновок

Зважаючи на принципи застосування преференційного режиму, передбачені угодами про ВТ, та практику їх застосування митними органами, компаніям для того, щоб «безперешкодно» скористатися вказаним режимом, слід:

- з'ясувати, чи не підпадає їхній товар під винятки з угоди про ВТ;

- проаналізувати усі вимоги, яким повинна відповідати трансакція для застосування преференційного режиму (щодо підтвердження походження товару, дотримання вимоги про пряме транспортування, резидентство тощо);

- приділяти особливу увагу правильному оформленню сертифікатів про походження товарів та співпраці з митними органами (щодо попереднього погодження документів, швидкого реагування на запити про дійсність документів тощо).

Як кажуть, сім раз відмір, а один раз відріж!

Професійно для юристів!

Оформити передплату на «Юридичну газету» на 2012 рік та щотижня отримувати у Вашу поштову скриньку свіжий номер нашого видання з правовими новинами, юридичною аналітикою, юридичним бізнесом, галузевим оглядом, судовою практикою та іншою корисною інформацією

можна наступним чином:

– зателефонувати до редакції

за вказаними телефонними номерами

– заповнити [online-заявку](#)

на сайті www.yur-gazeta.com/esubscription

– надіслати електронного листа

на адресу maryana@yur-gazeta.com

І МИ РЕТЕЛЬНО СУПРОВОДИМО КОЖНЕ ВАШЕ ЗАМОВЛЕННЯ!

ТЕЛЕФОНУЙТЕ

**ПЕРЕДПЛАЧУЙТЕ
ГАЗЕТУ
НА 2012 рік!**

ВІДІЛ ПЕРЕДПЛАТИ:

- телефон редакції:
(044) 486-5018
- прямиий редакційний номер:
(067) 440-2212

